

Türk Makam Müziği Çalgılarından Kemençenin Öğrenimi İçin Dijital Bir Materyal Geliştirme Önerisi

Aslıhan Eruzun Özel¹

Öz

Teknolojinin hızla gelişmesi ve kullanımının kaçınılmazlığı, bilimde ve sanatta ilerlemenin bir gereği olmuştur. Eğitim biliminde bilgisayar çağının getirdiği olanaklar, bireylerin öğreticilerinin ışığında kendi kendilerine de öğrenmelerine imkân tanımaktadır. Hızla gelişen ve değişen dünyamızda fasiküller halinde yayınlanan çalgı metotları, yerini giderek teknoloji ile beslenmiş eğitim yöntemlerine bırakmaya başlamıştır. Dijital öğretim materyalleri adı altında yer alan CD, VCD, DVD, internet gibi çeşitli eğitim yolları kullanılarak, yardımcı nitelikte kaynaklar oluşturulabilmektedir. Bu çalışmada, bilişim teknolojilerinden yararlanarak hazırlanmış Türk Makam Müziği çalgı metotlarından hareketle, Türkiye’de bu yol ile uygulanan bireysel çalgı eğitiminin yeterlilik düzeyi incelenmiştir. Elde edilen veriler ve izlenimler ışığında, kemençe için kullanımı kolay ve yararlı bir sonuca varılabilecek yardımcı nitelikte bir materyal geliştirilmesi sorgulanmıştır. Sonuçta, kemençe eğitimine katkıda bulunabilecek bir DVD hazırlanabileceği fikrine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türk Makam Müziği • Kemençe • Müzik eğitimi • Bilişim teknolojisi • Dijital materyal • Metot

A Digital Material Development Recommendation for Turkish Music Instruments: The Case of Kemençe Learning

Abstract

The rapid development of technology and the inevitability of its use has become a necessity for advancements in the sciences and arts. The possibilities provided by the computer age in education sciences allow individuals to learn independently with regards to their teachers. In our rapidly developing world, instrumental methods, published as fascicules, have gradually shifted their place to technology-based training methods. By using various educational paths such as CD, VCD, DVD, and Internet as digital teaching materials, auxiliary resources can be created. In this study, prepared by taking advantage of digital technology of Turkish music instrument methods, the adequacy of the individual instrument training applied in Turkey was examined. Considering the obtained data and impressions, the development of supplementary materials for kemençe education is suggested to enable easy and beneficial learning. Therefore to improve kemençe education, the development of DVDs as a learning material is proposed.

Keywords

Turkish Makam Music • Kemençe • Music education • Information technology • Digital material • Method

1 Aslıhan Eruzun Özel (Dr. Öğr. Üyesi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü, Esenler 34220 İstanbul, Türkiye. Eposta: aozel@yildiz.edu.tr

Atf: Aslıhan Eruzun Özel, “Türk Makam Müziği Çalgılarından Kemençenin Materyal Geliştirme Önerisi,” *darulfunun ilahiyat* 29/1, (Haziran 2018): 109–130, <http://dx.doi.org/10.26650/di.2018.29.1.0100>

Extended Summary

The global digital technology from the second half of the 20th century enabled the transition to an information age in the 21st century. Considering internet-based learning, there is need to create different education models in almost every field in the coming centuries. The widespread use of internet-based surveillance, which allows visual and audible communication at any time, has made virtual education more attractive.

Learning speed has advanced through technology, so that it has become a widespread objective to specialize in the sciences, arts, and cultures in a short time. This understanding, which is totally different from “meşk,” the traditional education system of our arts in particular, is disdainful by some sectors.

Presently, the methods of Turkish instruments education have increased and are now being implemented without the use of the meşk training. Students who learn under a teacher may also need a helpful resource for independent education such as digital materials, which would enable them work better. This study aims to increase the efficiency of individual learning activities in instruments education and facilitate the overcoming of the technical problems encountered by learners.

Recently, digital instructional materials have been used in instrumental education. As a result, several studies have tried to determine appropriate models for kemence education by examining the digital materials prepared for Turkish makam music instrumental methods. This will help the students of kemence build a repertoire of visual and auditory examples for individual study and study outside the coursework. The digital materials of the reviewed methods can be summarized as follows:

- (i) *Aydoğdu Method*: Here, a CD of the course material contains voice recordings of exercises and methods in the writer’s voice at various dates.
- (ii) *Erguner Method*: Parts of the first CD of the Ney Method: Making Sounds and Basic Sounds; Quads and Fives; and Taksim work. The second CD came out of the 48 tracks listed under the heading “Authority Practices.”
- (iii) *Yahya Kaçar Method*: The Ud Method’s CD is about practicing the studies.
- (iv) *Torun Method*: Basic holdings in the VCD of the first fascicule of Ud Method; vocalization of all the studies in the method in the DVD of the second fascicule; slow–medium–fast performance of sections of the studies on the DVD of the third fascicule; while in the DVD of the fourth fascicule, etudes were voiced and the subject of the chapter was told.
- (v) *Karaduman Method*: Method DVD consists of four main sections headings, where each heading has its own subtitles.

- (vi) *Karadağ Method*: The lectured exercises of the method prepared in Turkish and English can be accessed through the page “www.pankitap.com/mainalistirmalari/burcukaradag.”
- (vii) *Kaya Method*: The method has been linked to a YouTube channel through the page “<http://en.wikipedia.org/new-metodu/guntu-calisma-cetveli/>.” Here, 256 auditions were performed.

The basic headings of the designated kemence method DVD: (i) Part I. Preparatory Phase (History, executives, education, structure, and basic information); (ii) Part II. Section: Starting Phase (Open Teller, Middle String 1st position, Side Strings 1st Position, Middle String 2nd position, and Side Strings 2nd position); (iii) Part III. Section: Development Phase - I (Diyez and Bemols in the Kemence Table, Basic Quartet and Quintet, 3rd position, Ornamentations); (iv) Part IV. Section: Development Phase - II (“Ahenks” and Transposition and Other Quartets and Quintiles); (v) Part V. Advanced Phase (Nuances, Sequences, Arpeggios, Bow Techniques, 4th position, Taksim, and Repertoire).

Currently, it is necessary to create new education models full with multimedia items. This would contribute to learning of instrumental methods via video recordings of the exercises included in the digital materials. Narrative visuals and camera shots taken from different angles are effective for DVD studies.

Türk Makam Müziği Çalgılarından Kemençenin Öğrenimi İçin Dijital Bir Materyal Geliştirme Önerisi

19. yüzyılın başlarından itibaren dünyada bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişim, her alanda olduğu gibi iletişim ve öğrenme üzerinde de etkisini göstermiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm dünyayı saran dijital teknoloji, 21. yüzyıla hızlı bir bilgi patlamasıyla geçiş yapılmasını sağlamıştır. 21. yüzyıl başlarında “dijital ortam iletişim ağı” olarak nitelendirilen internetin kullanımı ise, bilgi kaynaklarına ulaşılmasını sağlayan en hızlı öğrenme yolu olarak kabul edilmiştir. Zamanımızda uzman eğitimcilerce sağlamlığı tartışılmaya devam eden internet kaynaklı öğrenme yolları, klasik metotların yanı sıra, gelecek yüzyıllarda hemen hemen her alanda farklı eğitim modelleri oluşturulmasına yönelik zorunluluklar doğurmaya başlamıştır.

Bireylerin birbirleriyle yüzyıllardır uyguladıkları “karşılıklı iletişim” temelli sosyalleşme yöntemleri, eğitim metotlarında da kullanılmıştır. Ancak zamanımızın karşılıklı iletişim tercihleri, dijital ortamlarda yer alan “sanal dünya” üzerinden yapılmaktadır. Böylelikle gerçek dünyada var olan sosyalleşmenin yapısı değişmeye, sanal ortamda yaşamaya doğru bir eğilim göstermeye başlamıştır. Görsel ve işitsel olarak karşılıklı iletişimin her an sağlanabildiği internet takipçiliğinin giderek yaygınlaşması, klasik eğitim yöntemlerinin yetersiz kalmasına, sanal ortam eğitiminin giderek cazip hale gelmesine neden olmuştur.

Dolayısıyla bilginin, bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda daha büyük kitlelere ulaştırılabilmesi için, yeni öğretim sistemlerine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. “Bu durum ve gereksinimler eğitim alanında uzaktan öğretim, açık öğretim, bağımsız öğrenme, programlı öğrenme, ortamlara dayalı öğrenme, bireysel öğretim, kitlesel öğretim, sürekli öğretim, dönüşümlü eğitim, yaşam boyu eğitim, açık üniversite gibi kavram ve uygulamaların gelişmesini teşvik etmektedir.”²

Teknolojide ilerlemeyle öğrenmede “hız” önem kazanmış, müzik eğitimi de bu değişimden nasibini almış ve geleneksel yöntemlerle yapılan çalgı eğitimlerine yenilikçi yaklaşımlar aranmaya başlanmıştır. “Müziğin intikalini sağlamakla sorumlu “üstad”, “hoca” ya da “usta”, gelmekte olanın farkına varıp bilginin eskisi gibi korunamayacağını, sadece kendisiyle, bir ya da iki talebesiyle bunu muhafaza etmenin yeterli olamayacağını artık sezmiştir.”³ Öğrenme süresini kısaltarak bilim, kültür ve sanat alanlarında kısa zamanda uzmanlaşmak, günümüzün anla-

2 Demet Somuncuoğlu Özerbaş, “Türkiye ve Dünya’da Uzaktan Eğitim Uygulamaları,” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sy. 3 (2005): 86.

3 Bilen Işıktaş, “20. Yüzyıl Osmanlı-Türk Müziği icrasında Metodoloji Meselesi,” içinde 23. *İstanbul Türk Müziği Günleri, Müzikte Metodoloji ve Müzikle İletişim Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (2016): 52.

yışı ve hedefi haline gelmiştir. Özellikle geleneksel sanatlarımızın eğitim sistemi olan “meşk” ile tamamen ayrı düşen bu anlayış, kimi kesimlerce yetişecek yeni nesillerin geçmişten daha iyi olabilecekleri konusunda şüphe ile karşılanmıştır.

Türk makam müziğinin temelini teşkil eden usta - çırak ilişkisi ile meşk eğitimi, uzun ve sabırlı bir sürecin gerekliliğini öne sürer. Öğrenmede hafıza, pekiştirme ve ulaşılabilecek üstünlük boyutlarını Prof. Şehvar Beşiroğlu şu şekilde açıklamıştır: “Öğrencilerin belli bir repertuarı gelecek kuşaklara intikal ettirebilecek bir düzeyde hafızaya alabilmesi için bu eğitim sürecinin uzun olması gerekiyordu ve bir sanatkar ancak böyle uzun bir eğitim sürecinden sonra “üstat” konumuna gelebiliyor, bu eğitimin sağladığı birikim ile kendi eserlerini vermeye başlayıp, icrasını geliştirebiliyordu.”⁴

Türk müziği çalgılarında metodlaşmanın 20. yüzyıl sonlarına doğru artmasının en büyük sebepleri arasında, nesillerin giderek değişmesi sayılabilir. Üstadların azalması, müzikte yeni arayışlar, değişen dünya, hızlı yaşam koşulları, teknoloji ile ilerleme vb gibi çoğu nedene bağlı olarak, geleneksel olan meşk eğitiminden uzaklaşmaya başlanmış, yeni eğitim yollarına başvurulmuştur. Ancak, bir yandan sistemli ve metodik çalışmalar yoluyla sanatta yükselenilebileceği işaret edilirken, diğer yandan geleneğe aykırı olduğu düşüncesiyle yazılmış metotlara ilgisizlik süregelmiştir. “Kısacası modern teknikler, metotlar kaleme alındığında bile geleneksel yönetime alışmış olan musiki çevrelerinde hak ettiği ilgiyi görememektedir.”⁵

Türk makam müziği eğitiminin, kurumlaşmadan önceki dönemlerinde yetişmiş çoğu müzisyenin, bir üstada giderek karşılıklı ders alma imkânı bulunamamaktaydı. Kendilerini yetiştirebilmek için kat ettikleri yolları arasında taş plaklardan, plaklardan, makara bantlardan, radyodan, konserlerden dinleyerek meşk etmek de yer almaktaydı. Kemençe⁶ sanatçısı Neva Özgen tarafından kaleme alınan Sannatta Yeterlik tezinde babası üstad İhsan Özgen örneği, bir dönemin sanatçılarının nasıl yetiştiklerinin temsili bir özetidir: “Kendi kendine öğrenim, usta ile birebir meşk olanağı bulunmayan öğrencilerin başvurduğu bir yöntemdir. Kendi kendine öğrenim yöntemine en uygun örnek İhsan Özgen’dir. Sanatçı hiçbir şekilde bir usta ile çalışma imkânı bulamamış, sadece kendine örnek olarak eski ve meşhur icracıları seçmiş ve onları gerek sahnede gerekse işitsel kaynakları kullanarak taklide yönelmiş ve yetişmiştir. Geleneksel yöntemler içinde yazılı metot ve etüt-

4 İsmail Hakkı Gerçek, “Geleneksel Sanat Müziğinde Meşk Sisteminden Notalı Eğitim Sistemine Geçişle İlgili Bazı Düşünceler,” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 38 (2008): 155.

5 Işıktaş, “20. Yüzyıl,” 54.

6 18. Yüzyıldan itibaren Türk Makam Müziği’nde de kullanılmaya başlanmış olan “kemençe”nin, “kemençe rûmî”, “armudî kemençe”, “tırnak kemençesi”, “klâsik kemençe”, “İstanbul kemençesi” gibi pek çok tanımı bulunmaktadır.

ler bulunmadığı için öğrenci kendi kendine bir program yapmak zorundadır. Yine kolaydan zora doğru seçimler yapar. Dolaylı biçimlerle tavsiyeler alır. Kulaktan öğrendiği parçaları sazında uygulamaya çalışır. Fakat kendisine mutlaka bir önder seçmek zorundadır. Onu veya onun ekolündeki diğer sazencileri takip eder. Kaynakları; yazılı, işitsel ve görsel kaynaklardır. Basılmış veya kopya edilmiş müzik parçaları, makam ve usuller hakkında yazılmış makale ve kitaplar yazılı kaynaklardır. Diğer bir araç ise konserler ve yakın müzik dinletileridir. Sosyal ve kültürel çevre ve yaşam, geleneksel eğitimin en önemli besin kaynağıdır. Birçok değerli icracı bu kaynaktan beslenerek yetişmişlerdir. Bu kaynaklar sağlanamadığı takdirde kendi kendine eğitim imkânsız hale gelir.”⁷

Sadece dinleyerek ve üzerine çalışarak tekniğini geliştirmiş ve belli bir üslup edinmiş üstad yorumcuların sayısı oldukça fazladır. Onların yapmış oldukları çalışma yöntemleri göstermektedir ki; “öğrenme, ustasız mümkün olamaz” tabiri “öğrenme, ustasız kolay olmamakla beraber, imkânsız değildir” ile yer değiştirebilir. Öğretmen önderliğinde klasik kemençe öğrenme olanağına sahip olan öğrenciler, kendi kendilerine çalışırken yardımcı nitelikte bir kaynağa ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu ihtiyaca cevaben, gözleme ve işleme olanağı sağlayan dijital materyal destekli metotlar ile öğrencilerin kendilerini daha iyi programlayabilmeleri sağlanmış olacaktır.

Türk makam müziği çalgılarının gelecek nesillere aktarımı için yararlı olabilecek yeni eğitim modellerine duyulan ihtiyaç sebebiyle, eğitimde uygulanan usta – çırak ilişkisi ve meşk yöntemine, zamanla yardımcı nitelikte araçlar ve kaynaklar eklenmiştir. Ancak öğreticinin yöntemleri içerisinde kullandığı metotlar, eserler, ses ve görüntü kayıtları çoğu zaman yetersiz kalmaya, teknoloji ile beslenecek yeni eğitim modellerine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Çoklu ortam öğeleri ile beslenerek yeni eğitim modellerinin oluşturulduğu çağımızda, çalgı metotlarında da benzer nitelikte çalışmalar yapılmaktadır. Amaç, çalgıda bireysel öğrenmeye yönelik çalışmaların veriminin artırılması ve öğrencinin teknik sorunlarını aşmasında kolaylık sağlanmasıdır.

Çalışmanın Amacı

Dünyada ve Türkiye’de kullanımı hızla artan bilişim teknoloji araçlarının eğitimde de yer alması, eğitim sistemlerine yeni açılımlar getirmiştir. Bilişim teknolojileri ile desteklenen eğitim materyallerinin müzik ve çalgı eğitiminde kullanılması ise, zamanımızın en yeni metot uygulamaları arasında yer almaktadır. Bu sebeple, Türk Makam Müziği çalgı eğitiminde kullanılmak üzere hazırlanmış

7 Neva Özgen, “Klasik Kemençede Eğitim Yöntemleri ve Modern İcra İçin Etüdler,” (Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2006), 12.

bilişim teknolojisi materyalleri incelenerek, kemençeye uygun bir dijital materyal geliştirilmesi, araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir. Kemençenin henüz görsel ve işitsel materyal destekli bir metodunun olmaması, bu araştırma konusunun en büyük nedenidir.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, kemençe öğrencilerinin ders harici bireysel olarak yapacakları etüt ve egzersizlere, görsel ve işitsel örnekler üzerinden dağarcık oluşturmalarına ve kuramsal bilgi eksikliklerinin giderilmesine yardımcı olması açısından önem taşımaktadır. Kemençe için hazırlanılacak bir dijital eğitim materyali modelinde, diğer çalgı eğitim materyallerinin geliştirilmesine kaynak olabilmesi açısından da faydalı olabilecektir.

Yöntem

Bu makale ile kemençe için hazırlanacak etkili bir dijital eğitim materyali hakkında fikir sahibi olunacaktır. Edinilen fikir doğrultusunda, uygulanabilirliği kolay, motive edici, öğretme ve çalıştırmada başarı sağlanabilecek bir model tasarımı planlanabilecektir.

Sesli ve görüntülü kayıt teknolojisinin tarihsel süreçte Türk makam müziğine etkisi, yeni oluşturulacak metotlar için yol gösterici nitelikte olacaktır. Uzaktan eğitim ile çalgı çalmayı öğrenme yollarını ve internet ortamında çalgı öğrenmenin etkilerini de ele alacağımız bu makalede, gelenek ve gelecek hakkında birleştirici bir yapı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Tarihsel Süreçte Kayıt Teknolojilerinin Türk Makam Müziğine Etkisi

1877 yılı, Thomas Edison tarafından icat edilen “fonograf” ile sesleri kaydederek belgeleme tarihinin başlangıcı olarak kabul edilir. İlk fonografin Türkiye’ye ne zaman geldiği bilinmemekle beraber, bu gelişin 1885 ile 1897 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. “Fonograflara önce Türkçe bir isim olarak ‘sadânüvîs’in yakıştırılmak istendiğini, ama bunun tutmadığını da Çankırılı Hacışeyhoğlu Ahmed Kemal anılarında aktarır.”⁸ Fonografin ardından, Alman asıllı Amerikalı Emile Berliner tarafından “gramofon” icat edilmiş, I. Dünya Savaşı’nın sonlarına kadar fonograf ve gramofon birbirlerine rakip olarak pazar kazanmaya çalışmışlardır. Çok sayıda üretilmesi ve ev yaşamına daha kolay girebilmesi sebebiyle, rekabeti kazanan yeni sistem gramofon olmuştur. Gramofon devam ederken (1887 - 1934), 1934 yılında Almanya’da üretilen ilk demir oksitli

8 Gökhan Akçura, *İvr Zivir Tarihi – II Gramofon Çağı* (İstanbul: Om Yayınevi, 2003), 11.

plastik teyp bantları, Compact Disk (CD) üretimine kadar (1980'ler) güncelliğini korumuştur. Makara, kaset, mini kaset gibi çeşitlenen bu manyetik bantlar devam ederken, 1948 yılında 33 devirli, 1952'de 45 devirli, 1958'de de stereo uzunçalar (long play) satışa sunulmuştur. 1979 yılından itibaren yaygınlaşan Compact Disc ise ses kalitesi, dayanıklılık, uzun süreli koruma, hafıza vb konularda, önceki sistemlerden daha çok tercih edilir olmuştur.⁹

Türk makam müziğinde 1920'lerden sonra yetişen müzisyenler, gramfonun faydasını görmeye başlamışlardı. Makam perdelerini, makam kullanımını, taksim yapmayı, gazel okumayı, çalgıda teknik çalışma prensiplerini, üslûp edinme yollarını, süsleme, yorumlama, repertuar edinme gibi ihtiyaçları giderebilmek amacıyla, Tanbûrî Cemil Bey başta olmak üzere adeta “geçmişten haber veren” pek çok üstadın taş plak kaydı dinlenmekteydi.

Meşk ile eğitim imkânı sadece merkezi şehirlerde ve yerleşmelerde bulunan üstadlarla sağlanmakta iken, ses kayıt teknolojisindeki ilerleme ile daha çok kesime hitap edilebilmiş, yetenekli gençlerin yetişmesi mümkün olabilmıştır. Kemençenin teknik ve üslûp değerlerinin öğrenilmesi için Tanbûrî Cemil Bey'in taş plak kayıtları başta olmak üzere, zamanımıza kadar yaşamış kemençe sanatçılarının ses kayıtları, halen eğitim materyali olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bu da göstermektedir ki, sesli kayıtlar ve sözlü tarih belgeleri müzik eğitiminin vazgeçilmez bir parçası niteliğindedir.

Yirminci yüzyılın sonlarına kadar olan süreçte Türkiye Radyo Televizyonu'nun kurulması ve zamanla kurulan diğer radyo ve televizyon kanallarının da etkisiyle, nesiller giderek birçok müzik alanından haberdar olabilmişlerdir. “Batı teknolojisinin getirdiği yeni imkânlar gramfondan sonra yaygın olarak özellikle radyo ile başlayarak meşk'e yeni boyutlar kazandırmıştır.”¹⁰ Geçmişten itibaren ülkemizde ciddi bir radyo takipçiliği olduğuna ve bu sebeple televizyona rağmen radyo yayıncılığının ne kadar titizlikle yapıldığına dair Cemal Ünlü'nün ifadesi önem taşımaktadır: “Radyo, yayınladığı musiki türleri ile kitlelerde musiki zevki yaratıp yönlendirebilmiştir. Bulunduğu bölgenin musiki piyasalarını oluşturan da bu yönlendirmeler olmuştur.”¹¹ Ancak zamanla Türk Makam Müziği'nin yeni besteleri popülerleşmeye başladıkça, meraklılarına ve yeni nesillere örnek teşkil edecek doğru yayınlarla pek karşılaşılammıştır. Bununla birlikte, zamanımızda TRT arşivinde yer alan Türk makam müziği konulu programlar, öğrenciler için “öncelikle ulaşılabilecek icralar” özelliğini taşımaya devam etmektedir.

9 Akçura, *İvır Zıvır*, 10-13.

10 Togay Şenalp, “1950'lerden Bugüne Türk Makam Müziğinin Değişimi Sözlü Tarih Çalışması” (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012), 35.

11 Cemal Ünlü, *Git Zaman Gel Zaman, Fonograf – Gramofon – Taş Plak* (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2004), 297.

“1925 - 40’lı yıllardan bugüne gelirken yazılı yayıncılık, ses kayıt ve çoğaltım teknolojisi, ardından Radyo-TV ve internet, yani kısaca “medya”, nakil zincirine büyük bir halka olarak girmiş bulunmaktadır.”¹² Medya faktörünün yanı sıra, dinleyerek ve görerek öğrenmeye yardımcı nitelikte çalışmalar ülkemizde 1980’lerden itibaren artmaya başlamıştır. Ağırlıklı olarak dil öğrenme amaçlı kullanılan bu yöntemler, müzik eğitimi dahil pekçok farklı alanda uygulanmıştır.

Ses kayıt stüdyolarının yanı sıra, evlerde de kayıt yapma kolaylığı sağlayan manyetik bantların yaygın olduğu dönemde, arşiv niteliğinde önemli ev kayıtlarının oluşturulması mümkün olabilmektedir. Sesleri doğrudan doğruya olduğu gibi kaydetme yöntemi, plak ve kasetler ile birlikte yaygınlaşmıştır. Ses verilerini saklamak için manyetik bant ve kasetler kullanılırken, teknolojinin ilerlemesiyle sabit diskler, CD’ler ve DVD’ler gündeme gelmiştir.

Kaset ve CD’ler ile başlayan, zamanla bilgisayar programı, cep telefonu uygulamaları ve hatta internet siteleri olarak gelişen “dinleyerek, görerek ve uygulayarak öğrenme”, müzik eğitimcilerince “uygulanabilen yöntemler” arasında kabul görmüştür. Türk makam müziği çalgılarının geleneksel eğitiminde de gelecek nesillere aktarım, teknolojinin devreye girmesiyle giderek değişmeye başlamıştır. Konserler ve dersler unutulmamak için öğrenciler tarafından görsel ya da işitsel kayıt altına alınmakta ve artık yararlanılacak kaynaklara kolaylıkla web üzerinden ulaşılmaktadır.

Usta - çırak ilişkisi yaşanabilecek ortamlara sahip olamayan yeni nesiller için gelişen ses kayıt teknolojisi, aynı zamanda eğitim aracı görevi üstlenerek bir çözüm yolu oluşturmuştur. “Bu müziği öğrenmeyi talep edenler, bugün YouTube ya da benzeri siteler ile internette de birçok eseri kolaylıkla bulabilmektedirler ve istedikleri zaman istedikleri kadar tekrar ederek hafızalarına nakşetmekte özgürdürler.”¹³

Uzaktan Eğitim İle Çalgı Çalmayı Öğrenme Yolları

Zamanımızın çalgı çalmayı öğrenme yolları arasında dünyada giderek yaygınlaşan internet üzerinden uygulanan uzaktan eğitim çalışmaları, yaşam boyu öğrenme kapsamında da yer almaktadır. Eğitimde bilgi teknolojilerinin kullanımının bir gereği neticesinde, “uzaktan eğitim” yolu ile öğrenme, bir takım zorunluluklar ve temel ihtiyaçlar sebebiyle ortaya çıkmıştır. Örneğin bu ihtiyaçlar, “...hızlı nüfus artışı, okul çağı nüfusunun fazlalığı, öğretmen sayı ve kalitesinin yetersizliği, her bir öğretmene düşen öğrenci sayısının fazlalığı, kalabalık sınıflar, okullaşma oranlarının dengesizliği, okulların yerleşim bölgelerinde dengesiz dağılımı vb. olarak sıralanabilir.”¹⁴

12 Şenalp, *1950’lerden*, 66.

13 Şenalp, *1950’lerden*, 35

14 Somuncuoğlu Özerbaş, “Türkiye ve Dünya’da,” 86.

Uzaktan eğitim; aynı mekânda bulunmayan öğretene ile öğrenenin, internet üzerinden özel bir eğitim ortamında iletişim kurarak ders yapmasıdır. Ders içeriğinin ve içeriği destekleyici görsel dosya ve bağlantılarının öğrenen ile paylaşıldığı bu eğitim ortamında, öğrenme aktif ya da interaktif iletişim yoluyla sağlanabilmektedir. Zaman, mekân ve maliyette tasarruf sağlayabilmek; okula gitme imkânı olmayanlar dâhil büyük kitlelere hitap edebilmek; görsel ve işitsel kaynaklarla desteklenen verilerin paylaşılmasına olanak sağlayabilmek; bireylerin gelişmelerinin takip edilebildiği sınırsız ve bağımsız öğrenme ortamı oluşturabilmek, uzaktan eğitimin sağladığı faydalar olarak özetlenebilir.¹⁵

Dünyaca kabul edilmiş yeni eğitim modellerinden biri olan “Çevrilmiş Öğrenme” (Flipped Learning) yolu ile de, bir öğrencinin teknoloji yardımıyla dersine önceden hazırlanabilmesi, ders sırasında başarı oranının artmasını sağlayabilmektedir. Müziğimizin geleneksel eğitim modeli olan meşk sistemindeki usta - çırak ilişkisi ile bağlantı kurulacak olursa, günümüzde derse hazırlanmak için kullanılan çevrilmiş öğrenme modelinin başarı açısından uygunluğu olumlu sayılabilir. Ancak, ülkemizde ihtiyaca cevap verebilme niteliğinde planlı olarak hazırlanabilmiş uygulamaların sayısı oldukça azdır.

Toplumumuzda sanatta uzaktan eğitim ile uygulanabilecek usta-çırak ilişkisi bazı çevrelerce her ne kadar sağlıklı görülse de; hastalık, engellilik, ulaşım kısıtlılığı, öğretici (usta) azlığı ya da öğrenci çokluğu gibi zorunluluk durumlarına çözüm niteliğinde değerlendirilebilmelidir. Ancak, aynı mekânda yaşanan karşılıklı iletişimin kazandırdığı bilgi ve becerilerin aksine, uzaktan eğitim klasik eğitimin yerini henüz alamamıştır. Uzaktan eğitimin henüz anında gideremediği bir konu da, “öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesi ve bu durumun ardından gelişebilecek sıkıntılar”dır.¹⁶ Ayrıca, planlı ve disiplinli çalışmanın çok önemli olduğu eğitim sürecinde istikrarsız çalışan bireyler için öğretmene yardımı ile sorunlar büyük oranda giderilmekte iken, uzaktan eğitimde bu başarı oranı oldukça düşüktür.

Kemençe Eğitimi ve Metotlaşma

Geleneksel eğitimde ezbere ve uygulamaya dayalı “meşk”, “*sanat taklitle başlar*” sözünden yola çıkarak, öğretmen tarafından öğrenciye bilgilerin aktarılmasında, ezberletmeyi ve pekiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu özellikleriyle meşk ederek öğrenme, Türk müziği çalgılarının da en eski ve temel eğitim şekli olarak kabul edilmiştir. “Müziğin zaman içinde yaşamasını sağlayan aktarım sistemi dediğimiz meşk, usta- çırak ilişkisi içinde gelişen sanat malzemelerinin bellekte yer

15 Somuncuoğlu Özerbaş, “Türkiye ve Dünya’da,” 86.

16 Somuncuoğlu Özerbaş, “Türkiye ve Dünya’da,” 86.

ettiği biçimde, hocanın kendi zevk ve estetik değerlerini talebesine iletmesiyle yüzyıllardır devam etmiştir.”¹⁷ Tavrı ve üslûba dayalı icranın büyük önem taşıdığı Türk müziğinin, kendine özgü değerlerini ve özelliklerini unutturmadan zamanımıza kadar getirebilmesi de meşk sistemiyle gerçekleşebilmiştir.

Müziğimiz, eğitim ve aktarım açısından tarihsel boyutta incelendiğinde, usta – çırak ilişkisinin önemi ortaya çıkar. Usta-çırak ilişkisi sırasında uygulanan meşk yöntemi, eserlerin ve çalışma parçalarının yazılmadan, dinleyerek, görerek ve uygulayarak ezberlenmesi ile tavrı edinilmesinin de kolaylaşmasını sağlar. “Hafızayı kuvvetlendiren en önemli unsur, usûl kalıplarıdır. Öğrenciye, öğretilecek eserin önce usûlü öğretilir ve pekiştirilir, ardından eser usûl eşliğinde hoca tarafından seslendirilir ve öğrenciye tekrar ettirilir. Eserin tamamı öğrencinin hafızasında yer alana kadar bu uygulama devam eder.”¹⁸

Ezberlenen eserlerin üzerine uygulanan tekrarlar, süslemeler, taksimler, âhenkler, nüanslar vb. çalışmalar, öğrencinin yorumculuğunun ve üslûbunun gelişmesine katkı sağladığı gibi, kendi müzikal zevki ile birleşerek yeni üslupların doğmasına yol açar. Bu sebeple, Türk müziği eğitiminde kullanılmakta olan çok tekrarlı ezberleme yöntemi, günümüzde de vazgeçilmezliğini korur.

“Geleneksel Türk Müziği dünyasında notanın kullanılmaya başladığı yirminci yüzyıldan itibaren bu güçlü metot terkedilmiş ve bu terk edişle usûl kalıpları, bazı özel ve incelikli perde baskılarının aktarımı, süsleme teknikleri, taksim, melodi varyasyonlarının icra esnasında doğaçlanabilmesi, hatta makamların kimliğini ortaya koyacak tipik ezgi hareketleri gibi geleneksel Türk müziğinin karakteristik icra özelliklerinin öğretiminde, birtakım sorunlar yaşanmaya başlamıştır.”¹⁹ Bu sebeple, sanatçıdan sanatçıya çeşitlenerek zenginleşen icra tekniklerine ve farklı yorumlara olanak vermek amacıyla, bilimsel yöntemlerle hazırlanmış metotların yanı sıra, meşk yönteminin de yaşatılması zorunluluk taşımaktadır.

Zamanımızda, akademik eğitimde meşk yöntemi sırasında gerekliliği duyulan nota, etüt, egzersiz gibi yazılı kaynaklardan yararlanılmaya önem verilmekle beraber, meşk yöntemi de istikrarlı bir biçimde uygulanmaya devam etmektedir. Meşk yönteminin tamamen notaya bağlı eğitim sistemi ile yer değiştirmesi yerine, derslerde gereklikçe karşılıklı olarak hafızaya dayalı uygulamalar yapılması daha olumlu sonuçlar vermektedir. Yeni üslupların gelişmesi ve ekoller oluşturulması açısından meşkin devamlılığı önemini korumaktadır. “Ekollerin son derece

17 Işıқтаş, “20. Yüzyıl,” 52.

18 Cem Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz* (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, 1992), 13.

19 Oya Levendoğlu Öner, “Osmanlı Dönemi Türk Müziğinden Miras Kalmış Felsefi Temelli Bir Eğitim Geleneğini Yeniden Canlandırma: Çağdaş Meşk Uygulamaları,” *Journal of Human Sciences*, sy. 14, (2017): 299.

önemli olduğu bu müzik geleneğinde, çok büyük oranda notaya bağlı bir öğretim yönteminin kullanılmaya başlaması, bu sorunun temel nedenlerinden biridir.”²⁰

Türk makam müziği çalgı metotlarının artmaya başladığı süreçte kemençe açısından bir durum değerlendirmesi yapıldığında, öncelikle ulaşılabilen en eski eğitim materyalinin tespit edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Kronolojik bir sıralamayla tespiti yapılabilen veriler ışığında, ilk olarak Tanbûrî Cemil Bey’in çalışması başlangıç olarak kabul edilebilir. Ancak Tanbûrî Cemil Bey’in yayınlanmamış ve nerede bulunduğu yazılı kaynaklarda belirtilmemiş bir kemençe metodu olduğu bilgisinden başka bir veriye henüz ulaşılamamıştır. Cemil Bey ekolünü benimseyerek yetişen kemençe sanatçısı İhsan Özgen’in ve Kemal Ni-yazi Seyhun’un öğrencisi olarak yetişen kemençe sanatçısı Cüneyt Orhon’un basılmamış kemençe metotları bulunmaktadır.

Ancak, kemençe metotları açısından 2006 yılına özgü önemli gelişmeler olmuştur: Ege Üniversitesi Devlet Konservatuvarı tarafından basılan ve Beril Çakmakoglu ile Mehmet Yalgın’a ait olan ilk Kemençe Metodu’nun ardından, aynı yıl Eyüp Musiki Vakfı tarafından yayınlanan Klasik Kemençe Metodu, Hasan Esen’e aittir. Neva Özgen’in “Klasik Kemençede Eğitim Yöntemleri ve Modern İcra İçin Etütler” ile Aslıhan Erüzün Özel’in “Üç Telli Klasik Kemençe Eğitimine İlişkin Bir Yöntem” başlıklı Sanatta Yeterlik tezleri, 2006 yılının klasik kemençe eğitim yöntemleri konulu akademik çalışmalarının yazıldığı verimli bir yıl olarak kabul edilebilir.

İncelemeye Alınan Çalgı Metotlarının Analizi

Yirminci yüzyıl, Türk makam müziği çalgı eğitiminde metotlaşarak ilerleme-nin başlangıcı olarak kabul edilebilir. “1900 yılında Hafız Mehmed Efendi’nin *Ud*

Tablo 1

CD, VCD ve DVD Ekli Metotların Listesi

CD Ekli Metotlar	Kısaltmaları
Aydoğdu, Gültekin - Aydoğdu, Tahir, “Kanun Metodu + CD”	Aydoğdu Metodu
Erguner, Süleyman, “Ney Metod + CD”	Erguner Metodu
Yahya Kaçar, Prof. Dr. Gülçin, “Ud Metodu + CD”	Yahya Kaçar Metodu
VCD Ekli Metotlar	Kısaltmaları
Torun, Mutlu, “Ud Metodu: Görerek, Dinleyerek + VCD 1”	Torun Metodu
DVD Ekli Metotlar	Kısaltmaları
Karaduman, Halil, “Kanun Metodu + DVD”	Karaduman Metodu
Torun, Mutlu, “Ud Metodu: Görerek, Dinleyerek + DVD 2”	Torun Metodu
Torun, Mutlu, “Ud Metodu: Görerek, Dinleyerek + DVD 3”	Torun Metodu
Torun, Mutlu, “Ud Metodu: Görerek, Dinleyerek + DVD 4”	Torun Metodu

20 Levendoğlu Öner, “Osmanlı Dönemi,” 299.

Muallimi bu konuda atılmış ilk adımdır.”²¹ Böylelikle çalgı öğretmede gelişen yöntemler, zamanla yerini CD / VCD / DVD ekli metotlara bırakmaya başlamışlardır.

Makale için incelemeye alınan metotlar, günümüzün kitap satış reyonlarında kolaylıkla elde edilebilir özelliğine sahip olmaları sebebiyle çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Böylelikle, kamuya ulaşan ilk bilgi kaynaklarının kapsamları karşılaştırılabilmektedir.

Tablo 2

Internet Sitesi Bağlantılı Metotların Listesi

Eser	Metot
Karadağ, Burcu, “Meşkte Ney Eğitimi” “www.pankitap.com”	Karadağ Metodu
Kaya, Ahmet, “Ney Metodu” “www.neyzenahmetkaya.com”	Kaya Metodu

İncelemeye alınan metotların kitap içerikleri ile dijital materyalleri arasındaki veri bağlarının ve kapsamlarının uzunlukları sebebiyle, makalede özet halinde yer alması uygun görülmüştür.

Aydoğdu Metodu

Kitap içeriği üç bölümlü olan kanun metodunun her bölümü belirli bir amaç doğrultusunda hazırlanmıştır;

I. Bölüm. Genel müzik bilgileri; kanunun tarihsel gelişimi, teknik özellikleri; yapısı; mandallanması; korunması ve taşınması; ünlü kanun yapımcıları; kanun icracıları ve öğrencilerinin kronolojik listesi. **II. Bölüm.** Başlarken hazırlık ve dikkat edilecek hususlar; ses alanı; mandal; akordu; mızrap tekniği; dizi alıştırmaları; Türk Makam Müziği kuramı hakkında tanıtıcı bilgiler; basit makamlar ve küçük usüllerle bestelenmiş eserlerden seçilen çalışma parçaları; örneklenmiş şarkı notaları; peşrev, saz semaileri, sirta, longa v.b. formlarda saz eseri notaları. **III. Bölüm.** Transpozisyon; çeşitli anlatım teknikleri; Ferit Alnar; On parmak kullanımı (arpej ve akor teknikleri); frekans analizi; belleğin çalıştırılması ve tavsiyeler; çeşitli notalar.

CD içeriğinde yer alan parçaların listesi metodun arka kapağına basılmış olup, 27 parçalı CD'nin ilk 20 parçasının alıştırmalardan, 7 parçasının da metot yazarlarının çeşitli tarihlerde ses kaydı alınmış taksimlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Yazar Tahir Aydoğdu, metotta yer alan tüm alıştırmaları seslendirmemiş, sadece öğrenci için gerekli gördüğü önemli alıştırmaları örneklemiştir. Alıştırmaların metronom numaraları parça listesinde ayrıca belirtilmiştir.

Erguner Metodu

Eser, Ney Metodu adını almış, ana başlıklar ve onlara bağlı alt başlıklar halinde hazırlanmıştır. Neyzen Süleyman (dede) - Ulvi (oğul) - Süleyman (torun) Ergu-

21 Işıktaş, “20. Yüzyıl,” 59.

ner: Biyografiler ve meşk silsilesi tanıtıldıktan sonra, sırası ile genel ve tarihi bilgiler; ahenkler tablosu; neyzenlikte mertebeler; yapımı; Türk musikisi nazariyatı ve usulleri; perdeler ve ses tabloları; tavsiyeler; nefesler; akortlar; temel tutuş, sesler; dörtlü ve beşlilerin uygulamaları; makam uygulamaları; taksim çalışmaları; transpozisyon; Hz. Mevlânâ ve ney: ney ve Mevlevî mûsikîsi; Mevlevî ayini icrası ve mukabele; neyzenler tarihine giriş; tavırlar; eserler; nota örnekleri dizini; CD dizini.

Üç ana bölümden oluşan birinci CD'nin bölümleri: Neyden ses çıkarmak ve temel sesler (1. - 3. Parçalar arası); dörtlü ve beşlilerin uygulamaları (4. - 67. Parçalar arası); ney ile taksim çalışmaları (68. - 74. Parçalar arası) olarak seslendirilmiştir. Parçaların süreleri, sayfa numaraları ve CD'nin kaçınıcı parçaları oldukları da ayrıca belirtilmiştir. İkinci CD bölümleri, sadece "Makam Uygulamaları" adı altında sıralanan 48 parça ve makamların (Rast, Segâh, Hüz zam, Acemaşîran, Uşşak, Sabâ, Şevkefzâ, Hicaz, Sultaniyegâh, Ferahfeza, Beyati Araban, Sûzinâk, Kürdilihicazkâr, Nihavend, Mahur, Sûzidil, Evcara, Bestenigâr) önce seyir, sonra da eser örneklerinin seslendirilmesinden meydana gelmiştir. Metotta yer alan seyirler seslendirildiği için, sayfa numaraları da belirtilmiştir.

Yahya Kaçar Metodu

Ud Metodu başlığı altında, beş bölüme ayrılarak hazırlanmıştır: **I. Bölüm.** ilk Bilgiler; dikkat edilmesi gereken hususlar; oturuş ve tutuş; pozisyonlar; nota yerleri; boş tellerde mızrap çalışmaları. **II. Bölüm.** I. Pozisyon ve Makam Dizileri. **III. Bölüm.** II. Pozisyon ve Yan Kolonlar, 10 zamanlıya kadar usuller. **IV. Bölüm.** Süslemeler ve Çeşitli İcra Teknikleri. **V. Bölüm.** Çeşitli İcra Örnekleri.

Metodun CD'si içinde, öncelikle cd kullanımının nasıl olacağı kısaca açıklanmış, ardından metotta yer alan etütler teker teker seslendirilmiştir. Bazı etütlerin nasıl çalışılması gerektiği hususunda bilgilendirmeler yapılmış ve etüt numaraları yazarın kendi sesiyle belirtilmiştir.

Torun Metodu

Genel olarak bakıldığında dört fasikül halinde yayınlanan Ud Metodu'nun birinci fasikülü, I. bölüm olarak nitelendirilebilir. Bu bölümde, kullanılan işaretler; özet bilgiler; re teli; sekizlik değerler; sol teli; sol ve re telleri; sol el kullanımı; 1. ve 2. Tellerde teknik çalışmalar; iki dörtlük değerler. Fasikülün VCD'sinde, başlangıç cümlelerinin ardından yazar oturuş, duruş ve udu tutuş konularını doğru ve yanlış örneklemelerle göstermiştir. Mızrap tutuşu, kullanılışı ve teller üzerinde değer (ses uzunluğu) uygulamaları, sol el parmak baskısı, 1. ve 2. telde II. ve III. kolon çalışmaları.

İkinci fasikülün içeriği daha ayrıntılı olarak hazırlanmıştır. 3. Telde çalışmalar; gam; Buselik makamı; diyez, bemol, ikili aralık, uzatma bağı; Acemaşîran çalış-

malar; 4. Tel çalışmaları; Aşiran'da Buselik; onaltılık değerler; Rast perdesinde Çargâh; 5. Tel; 6. Tel; Türk Müziği'nde kullanılan perdeler; Nihavend eser örneği; Mahur makamı; çarpma, senkop. Fasikülün DVD'si, bir önceki çalışmanın devamı olduğu için başlangıçta, üzerine çalışılmış olan 1. ve 2. Teller hatırlatılmıştır. İlk etütten 41. etüde kadar metotta yer alan tüm etütler yazar Mutlu Torun tarafından seslendirilmiştir. DVD'nin VCD'den farkı, bir ana sayfası olması ve "menü" adı verilen bu kapak sayfanın üzerinde, konu başlıklarının yer almasıdır. Çalınan etütlerin her birinin adı ve numarası bu sayfada görülmektedir. Etütler çalınırken, ekranın altında porte üzerinde seslendirilen notalar yer almaktadır. Böylece öğrencinin dinlerken ve gözlemlerken, bir yandan da notayı takip etmesi sağlanmıştır.

3. Fasikül, H.S.Arel'in Acemaşiran Peşrevi; Çargâh dizisi çalışması; Aşkefza makamı; Kürdi makamı; uzatma noktası; Acemaşiran makamı; Yegâh'ta Buselik dizisi; Nihavend makamı; otuz ikilik değerler; Buselik - Şehnaz Buselik ve Hisar Buselik; açık ve baskılı tellerdeki sesler; pozisyon değişimleri. Fasikülün DVD'sinin 1 numaralı etütten 40 numaralı etüde kadar olan video kayıtlarında, yazar hatırlatıcı ve dikkat edilmesi gereken konuları anlatmıştır. Etütlerin bazı bölümlerini yavaş - orta - hızlı örneklendirmelerle seslendirmiştir.

4. Fasikül ise, ana kolonlardaki sesler tablosu, uddaki sesler tablosu; Nim Zirgüle perdesi; Nim Hicaz perdesi; Eviç ve Tiz Buselik perdeleri; makamlar ve basit makamların oluşumları; Rast Makamı, senkop, staccato; taksim çalışmaları; Uşşak Makamı; triole; transpoze; akortlar (düzenler). Bu fasikülün DVD'sinde de, 1 - 34 arasındaki etütler seslendirilmiştir. Bu DVD'nin genel yapısı da diğerleri ile aynı bütünlüktedir. Geline son aşamada, makamsal yapıda bestelenmiş etütler ve örnek eserler daha fazla yer almış, ayrıca taksim konusu işlenmiştir.

Karaduman Metodu

İki bölümlü olarak hazırlanmış, ilk bölümde kanun, genel müzik bilgileri, temel egzersiz ve etütler yer almıştır. Kürdi makamı ağırlıklı olarak işlenmiş, senkop; glissando; tremolo; senkoplu tremolo; çarpma; fiske; mandal vibrato; akor; arpej; pasadoble; düminiye çalışmaları; çeşitli örnek eserler çalışılmıştır. İkinci Bölüm ise, taksim konusu ile başlayıp makamlar ve ilgili örnek eserlerden oluşmuştur: Uşşak, Hüseyini, Muhayyer; Hicaz; Rast; mandal çalışmaları ve melodik çalışmalar; Mahur; Hüzzam; Karcıgar; Saba ve Bestenigâr; Eviç, Muhayyerkürdi, Şehnaz, Nihavend, Sultaniyegâh makamları.

Metodun DVD'sinin menü sayfasında dört ana bölüm başlığı yer almaktadır. Üzerine tıklandığında her başlığın, kendi alt başlıklarından oluşan listeler hazırlanmıştır.

I. Bölüm, “Kanunu Tanıyalım” başlığı ile listelenmiştir: Anahtar, yüzük ve mızrap / oturuş / kanunu tutuş / mızrap vuruşları / kanunda doğru ses arayışları / kanunun ses genişliği / mandal sistemi / mandalların kullanımı. II. Bölüm, “Egzersizler” olarak yer almıştır: Kanuna başlangıç ve vuruşlar / 18 farklı etüdün seslendirilmesi / çarpma, fiske, staccato, trill, mandal “vibrato”su ve “glissando”su, glissando ve auktakt, özel bir çalışma, dimüniye gam, akor ve arpej, egzersizler nasıl çalışılmalı? III. Bölüm’de “Taksim ve Makamlar” başlığı kullanılmıştır: Taksim / Uşşak, Hüseyini, Hicaz, Rast, Hüzam, Karcıgar, saba, Bestenigâr, Eviç, özel bir mandal tekniği. IV. Bölüm ise “İcra Farklılıkları” olarak yer almıştır: Soliste ve fasıla eşlik / toplu icra.

Çekimler, yazarın (Halil Karaduman) kanunu ile birlikte gerçekleştirilmiş, konular anlatımlar ve örneklemlerle yazar tarafından desteklenmiştir. Dikkat çekilmek istenilen zamanlarda, ekran boyutu küçültülerek sağ alt köşeye çekilip, ikinci bir çekim ana ekrana yansıtılmıştır. Genelden özele ya da özelden genele yapılmış kamera çekimleri, dikkat çekmektedir.

Karadağ Metodu

Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış iki bölümden oluşan metodun ilk bölümü, başlangıç için temel bilgileri ve neyde çalışılması gereken teknik konuları kapsamaktadır: tutuş ve oturuş pozisyonu; ney üfleyiş çalışmaları; neyde çift sesler; arka delik sesleri ve bu seslerle ilgili alıştırmalar; baş duruş şekilleri. Diğer bölümde ise süsleme, taksim, transpozisyon konularının üzerinde durulmuştur: vibrato ve süsleme çalışmaları; taksim; taksim çeşitleri; transpozisyon; ney sesleri diyagramı; çift sesler. İnternet’te “www.pankitap.com/neyalistirmalari/burcukaradag” sayfasından ulaşılabilen alıştırmaların seslendirilmeleri, yazarın kendisi tarafından sağlanmıştır. Ses dosyalarından ibaret olan alıştırmalar 1.’den 29.’a kadardır.

Kaya Metodu

İki bölüme ayrılarak hazırlanmış metodun ana başlıklar ve alt başlıklar halinde pek çok konuya değindiği gözlemlenmiştir. Ana başlıklar şöyle isimlendirilmiştir; (i) *Ney’in Tarihi*, (ii) *Neyin Bölümleri*, (iii) *Ney Yapımı (Açkısı)*, (iv) *Müzik Yazısı (Notasyon)*, (v) *Ney’in Ses Sahası*, (vi) *Türk Musikisinde Kullanılan Perdeler*, (vi) *Üçlüler, Dörtlüler, Beşliler*; (v) *Türk Musikisi Makamları*, (vi) *Neyde Kullanılan Bazı Perdelerin Makam Dağılımları*, (vii) *Türk Musikisinde Usûl (Ritim)*, (viii) *Ney Üfleme Teknikleri*, (ix) *Metoda Giriş*. Bu bölümden itibaren çalışmalara başlanmış, alıştırmalar hatırlatmalarla desteklenmiştir. Makamlar ile ilgili alıştırmalar, perde çalışmaları, ana dizi, seyir, örnek eser çalışmaları ile pekiştirilmiştir.

Kaya Metodu, internet’te “<http://neyzenahmetkaya.com/ney-metodu/goruntulu-calisma-cetveli/>” sayfasından www.youtube.com kanalıyla açılan perde ve alıştırma seslendirmeleri, “Görüntülü Çalışma Cetveli” başlığıyla dinleyicilere sunulmaktadır. Sıra ve sayfa numarası belirtilen İçindekiler listesi 256 seslendirme dosyasından meydana gelmiştir. Yazar perdeler, diziler, örnek eserler (bir kısmı ya da tamamı), alışırmalar, tutuş, duruş, nüans konularını ele almıştır.

Yorum

İncelenen yedi eser ışığında, klasik kemençe için hazırlanacak olan metodun öncelikle içeriğini oluşturacak ana başlıklar belirlenmiştir:

I. Bölüm: Hazırlık Aşaması

(i) Kemençenin tarihçesi; (ii) Kemençe icracıları; (iii) Kemençe eğitimi; (iv) Kemençenin yapısı; (v) Kemençede temel bilgiler.

II. Bölüm: Başlangıç Aşaması

(i) Açık tellerde Birlik, İkilik, Dörtlük ve Noktalı İkilik değer çalışmaları; (ii) Orta telde (Rast teli) birinci pozisyon; (iii) Yan tellerde (Neva ve Yegâh telleri) birinci pozisyon; (iv) Rast telinde ikinci pozisyon, birinci - ikinci pozisyon geçişleri; (v) Sekizlik, Noktalı Dörtlük ve Onaltılık değer çalışmaları, Legato Tekniği; (vi) Rast Dizisi, (vii) Neva ve Yegâh tellerinde ikinci pozisyon, birinci - ikinci pozisyon geçişleri.

III. Bölüm: Gelişme Aşaması - I

(i) Türk Makam Müziğinde kullanılan değiştirme işaretlerinin kemençe tablosunda gösterimi; (ii) Çargâh Dörtlüsü ve Beşlisi alışırmaları; (iii) Buselik Dörtlüsü ve Beşlisi alışırmaları; (iv) Kürdi Dörtlüsü ve Beşlisi alışırmaları; (v) Rast Dörtlüsü ve Beşlisi Alışırmaları; (vi) Uşşak Dörtlüsü ve Hüseyini Beşlisi alışırmaları; (vii) Hicaz Dörtlüsü ve Beşlisi alışırmaları; (viii) Tüm tellerde III. pozisyon ve diğer pozisyonlara geçişler; (ix) Kemençede uygulanan süslemeler: Vibrato, Glissando, Staccato; (x) Öğrenilen makamlarda ve 2 - 10 zamanlı usüller arasında Üçleme, Senkop, dizi alışırmaları.

IV. Bölüm: Gelişme Aşaması - II

(i) Öğrenilen makamlarda ahenkler ve Transpozisyon çalışmaları; (ii) Kemençede uygulanan süslemeler: Çarpma, Trill, Mordan, Grupetto; (iii) Segâh Makamında Dörtlü, Beşli ve dizi alışırmaları; (iv) Ranspozisyon çalışmaları, etüt ve eser örnekleri; (v) Müstear (aynı uygulama); (vi) Hüz zam (aynı uygulama); (vii)

Nikriz (aynı uygulama); (viii) Pençgâh (aynı uygulama); (ix) Nişabur (aynı uygulama); (x) Ferahnâk (aynı uygulama); (xi) Saba (aynı uygulama).

V. Bölüm: İleri Aşama

(i) Öğrenilen makamlarda Noktalı Onaltılık ve Otuz ikilik değer çalışmaları; (ii) Nüanslar; (iii) Kromatik diziler ve arpejler; (iv) Legato - Staccato - Detache - Pizzicato çalışmaları, (v) Tüm tellerde IV. pozisyon ve diğer pozisyonlara geçişler; (vi) Taksim yapılışı üzerine çalışma yöntemleri; (vii) Çeşitli makamlarda önerilen eser listesi; (viii) Parmak pozisyonları üzerine öneriler, (ix) Perde, ezgi, eser çalışma ve pekiştirme yöntemleri; (x) Tanbûrî Cemil Bey Ekolü.

Metodun anlaşılmasına ve uygulamalara yardımcı olabilmek için bir DVD çalışması yapılması uygun görülmüştür. Bütünlük sağlayabilmek açısından, DVD’de yer alacak konular ile metotta yer alacak konuların aynı olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Geleceğe bırakılacak geleneksel değerler mirasının aktarılmasında teknoloji, genç nesillere ulaşabilmek için yardımcı niteliktedir. Müzik eğitimcilerinin kullanmakta oldukları materyallere artık dijital ortam öğeleri de eklenmektedir. Meşk ile derslerin hafızaya alınması döneminden, öğrenilecek bilgileri yazarak kaydetmeye ve hatta dijital kayıt altına almaya kadar ileri gidilmiştir. Ayrıca metronom, nota, akort konuları dâhil hemen hemen her şey elektronik ortama aktarılmıştır. Böylece, öğrenmeye katkı sağlayan materyallerin çoğalması ile öğretim yöntemleri de etkilenmiştir.

Makamlar ve perdeler üzerine kurulmuş olan Türk müziği, hiçbir dönemde yazı ile tam olarak ifade edilememiştir. Makamları meydana getiren aralıklar, ancak dinleme yoluyla öğretilenmiştir. Buna rağmen, geçmişe ait eserlerin unutulmasını engelleyen ve zamanımıza getirebilen unsurlar ise, hafızalardaki aktarımın yanı sıra, kuramcılar tarafından kaleme alınan eserler olmuştur. Yirminci yüzyıla kadar notasız eğitim esas alınmış olmasına rağmen, batılılaşma ve batı notası ile nota yazısının yaygınlaşması sonucunda, Yirminci yüzyıldan günümüze meşk ile öğretim, nota takibi eşliğinde devam etmektedir.

Öğretmen ile öğrenci arasında yaşanan usta-çırak ilişkisi, karşılıklı bilgi ve beceri paylaşımı olarak kabul edilebilir. Ustasından aldığı eğitimi ile öğrenci çalışmasının her tür teknik bilgisine ve becerisine sahip olmalıdır. Dolayısıyla bireyin, öğrenme sürecinde kendisine seçeceği en faydalı yolun, bir ustanın rehberliğinde ilerleyebileceği olduğunun farkındalığıdır.

Zamanımızda, çeşitli bilimsel arayışın, notalı eğitim ve metotların ardından dijital destekli eğitim metotları dönemine girilmiştir. Makam müziğimizin çalgı eğitiminde de teknolojinin kullanılması kaçınılmazdır. İçinde bulunduğumuz dönemin şartları her ne kadar geçmişten giderek uzaklaşılmasına neden olsa da, tarihi hatırlatıcı kılacak her tür olanağın kullanılması zorunluluk oluşturmaktadır. Bu nedenle, zamana uyum sağlayabilmek ve yeni nesillere hitap edebilmek amacıyla, bireysel olarak da yararlanılabilecek çoklu ortam öğeleri ile beslenen yeni eğitim modellerinin oluşturulması, bilimsel nitelikli akademik çalışmaların dâhilinde gerçekleştirilmelidir.

Çalgı metotları belirli amaçlar doğrultusunda hazırlanmakta, bu amaçlar da belirli ihtiyaçlara cevap verme, problemlere çözüm olma niteliği taşımaktadırlar. Metot yazarları, sesleri, aralıkları ve dizileri, uygun yay hareketleri ve pozisyonlarla planlamışlardır. Her amaç için egzersizler yazmış, egzersizleri de varyasyonları ile detaylandırmışlardır. Tespit edilen amaçlar doğrultusunda, kolaydan zora sıralamasıyla etütler yazılmıştır. Bir çalışma programının tamamlayıcısı olan etütler, kısa bir müzik formu içerisinde bir veya daha fazla teknik konuyu içerebilirler.

Kemençe eğitiminde çalışılması öngörülen eserlerin parmak numaraları, yay hareketleri ve çeşitli süsleme tekniklerinin belirlenmesi ve buna göre kolaydan zora doğru ilerleyen alıştırmalar, etütler yazılması kaçınılmazdır. Kasların, kemiklerin, kol, bilek ve parmakların doğru kullanımlarının sağlanması ve ısındırılması için yazılan yardımcı nitelikli çalışmalar, icradan en iyi sonucu alabilmek için kurgulanmış hedeflerdir.

Buna göre kemençe için hazırlanacak dijital metotlarda yer alacak egzersiz ve etütlerin nasıl çalınacaklarına dair farklı versiyonlarda örneklemeler, hatta tüm eserlerin görsel kayıtlarla seslendirilmesi faydalı olacaktır. Eserlerin öğretim planında önceliğin eserin usûlüne verilmesi, ardından usûl vuruş uygulamaları ve vuruşlar eşliğinde eser okumaları da esas alınabilir.

Dikkat edilmesi gereken bir konu da, usta icracıların performanslarının ses ve video kayıtlarının öğrenciye aktarımıdır. Türk müziği eğitimi vermiş tüm hocaların genel kanısı şudur ki; perdeleri doğru algılayabilmek ve seslendirebilmek için iyi bir repertuar edinmek, iyi bir repertuar edinmek için de çok fazla eser dinlemek gerekmektedir. Ancak dinlenecek eserlerin ve yorumcuların seçimi, öğrencinin doğru yönlendirilmesi, yorumların analizi gibi ayrıntılar öğreticinin sorumluluğundadır. Bu sebeple metot yazarlarının da eserlerinde, yararlanılacak sesli kaynaklara yönlendirici bilgiler içeren ekler sunmaları faydalı olacaktır. Video görsellerinde anlatımların, tariflerin ve örneklemelerin öğrencinin motivasyonunu arttıracak bir üslupla gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır.

Nota dışı icrayı temsil eden süslemeler (ornemantation), Türk Makam Müziği'nin üslûp bahsini oluşturan önemli bir etkidir. Öğretimde süslemeler de, sanki mercek altında incelenircesine yavaşça başlayıp, öğrenci hazır oldukça hızlandırma yolu ile beceri / meleke haline gelinceye kadar tekrar ettirilmelidir.

Müziğimizin en önemli konularından biri olan doğaçlama, çalgılarımızda “taksim” adı altında süregelmiştir. Taksim öğretilir mi? Taksim nasıl yapılır? Taksim nasıl öğretilir? Sorularına arayışlar göstermiştir ki, taklit ederek öğrenme taksim için de geçerlidir. Zamanımızda artık öğrencinin internet üzerinden istediği kadar örneğe başvurabileceği olanaklar bulunmaktadır. Doğru örneklerin defalarca dinlenmesi yoluyla ezbere alınması ve çalgıda uygulamalarının yapılması her ne kadar zor ve sabır gerektiren bir süreç olsa da, hatırlatıcı nitelikte notlar alınarak (gerek yazıyla, gerek notayla) hafızaya alma kolaylaştırılabilir.

Hazırlanacak materyaller arasında en etkililerinin DVD'ler olduğu anlaşılmıştır. Öğreticinin anlatımı ile desteklenmiş görseller (ara yüz sayfaları, dil seçenekleri, içerik ve detayları, egzersiz ve etütlerin notaları, fotoğraflar, vb), seslendirilen etüt ve egzersizlerin birkaç açıdan sağlanmış kamera çekimleri, öğrenci açısından görselliğin daha etkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, etütlerin açıklamasız olarak sadece ses kayıtları halinde seslendirilmesi, öğrencinin öğrenmesine yeterli derecede katkıda bulunamayacaktır.

Hazırlanacak olan dijital materyalde, temel bilgiler ve etüdler olmak üzere iki bölüm bulunabilir. Anlatımlar sırasında çizimler, fotoğraflar, notalar gibi çeşitli görsellerden yararlanılmalıdır. Etüdler ise, konu başlıkları ve etüd numaraları belirtilerek video görüntüleri halinde sunulmalıdır.

Görülmektedir ki, genellikle öğrencinin teknik sorunlarını aşması ve üslup geliştirme süreci, eğitiminin başlangıcında hocası ile ve bir zamandan sonra da bireysel olarak devam etmektedir. Bireysel döneme geçen kişinin, artık icrada belirli bir düzeye ulaştığı kabul edilir. Birey, sanatçı olma yolunda çalışmalarına devam ederken, bundan sonra hayat boyu kendi kendisinin hocası olacaktır.

Kaynakça/References

- Akçura, Gökhan. *Ivır Zıvır Tarihi - II Gramofon Çağı*. İstanbul: Om Yayınevi, 2003.
- Alkan, Cevat. *Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1987.
- Aydoğdu, Tahir ve Aydoğdu, Gültekin. *Kanun Metodu + CD*. Ankara: Yurtrenkleri Yayınevi, 2014.
- Behar, Cem. *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, 1998.
- Çilden, Şeyda. “Çalgı Eğitiminde Usta - Çırak Yöntemi.” *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi –İpekyolu Özel Sayısı–*, sy. 16 (2016): 2208–2220.

- Eskiöglü, İtr. “Müzik Eğitiminin Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkileri.” İçinde *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi, Malatya Bildiriler Kitabı, (2003): 116–123.
- Erguner, Süleyman. *Ney “Metod” + 2 CD*. İstanbul: Erguner Müzik, 2007.
- Fenmen, Mithat. *Müziğin El Kitabı*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 1991.
- Gerçek, İsmail Hakkı. “Geleneksel Sanat Müziğinde Meşk Sisteminden Notalı Eğitim Sistemine Geçişle İlgili Bazı Düşünceler.” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 38 (2016): 151–158.
- Günüç, Selim, Odabaşı, H. Ferhan ve Kuzu, Abdullah. “Yaşamboyu Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler.” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 2, (2012): 309–325.
- İşıktaş, Bilen. “20. Yüzyıl Osmanlı-Türk Müziği İcrasında Metodoloji Meselesi.” İçinde *Müzikte Metodoloji ve Müzikle İletişim Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 23. İstanbul Türk Müziği Günleri, (2016): 50–60.
- Karadağ, Burcu. *Meşkte Ney Eğitimi*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2017.
- Karaduman, Halil. *Kanun Metodu*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2012.
- Kaya, Ahmet. *Ney Metodu*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.
- Kaya, Zeki. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: PegemA Yayıncılık, 2002.
- Kızılkaya, Nezir. “Müzik Sanatının Bilişim Yolculuğu.” içinde *Akademik Bilişim '11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 753-756. Malatya: İnönü Üniversitesi, 2011.
- Levendoglu Öner, Oya. “Osmanlı Dönemi Türk Müziğinden Miras Kalmış Felsefi Temelli Bir Eğitim Geleneğini Yeniden Canlandırma: Çağdaş Meşk Uygulamaları.” *Journal of Human Sciences*, sy. 14, (2017): 294–307.
- McKnight, Patrick, McKnight, Katherine ve Arfstrom, Kari M. *A review of flipped learning*. Virginia: Flipped Learning Network, 2013.
- Newby, Timothy J., Stepich, Doanal A., Lehman, James D. ve Russell, James D. *Instructional Technology for Teaching and Learning - Designing Instruction, Integrating Computers and Using Media*. Ohio: Prentice Hall, 2003.
- November, Alan ve Mull, Brian. “Flipped Learning: A Response to Five Common Criticisms.” *November Learning*, (2012): <http://novemberlearning.com/resources/articles/flippedlearning-a-response-to-five-common-criticisms-article>
- Özen, Nuray. “Çalgı Eğitiminde Yararlanılan Müzik Eğitimi Yöntemleri.” *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 24, sy. 2, (2004): 57–63.
- Özerbaş, Mehmet Arif. “Açıköğretim Lisesi Televizyon Ders Programlarının Değerlendirilmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1996.
- Özgen, Neva. “Klasik Kemençede Eğitim Yöntemleri ve Modern İcra İçin Etütler.” Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2006.
- Raths, David. “Nine Video Tips For A Better Flipped Classroom.” *The Education Digest* 79, sy. 6, (2014): 15–21.
- Sever, Gülşah. “Bireysel Çalgı Keman Derslerinde Çevrilmiş Öğrenme Modelinin Uygulanması.” *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, sy. 2, (2014): 27–42.
- Somuncuoğlu Özerbaş, Demet. “Türkiye ve Dünya’da Uzaktan Eğitim Uygulamaları.” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sy. 3, (2005): 86–100.
- Şenalp, Togay. “1950’lerden Bugüne Türk Makam Müziğinin Değişimi Sözlü Tarih Çalışması.” Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.

- Torun, Mutlu. *Ud Metodu Görerek - Dinleyerek - 1 + VCD*. İstanbul: Bemol Müzik Yayınları, 2013.
- Torun, Mutlu. *Ud Metodu Görerek - Dinleyerek - 2 + DVD*. İstanbul: Bemol Müzik Yayınları, 2016.
- Torun, Mutlu. *Ud Metodu Görerek - Dinleyerek - 3 + DVD*. İstanbul: Bemol Müzik Yayınları, 2016.
- Torun, Mutlu. *Ud Metodu Görerek - Dinleyerek - 4 + DVD*. İstanbul: Bemol Müzik Yayınları, 2012.
- Ünlü, Cemal. *Git Zaman Gel Zaman, Fonograf - Gramofon - Taş Plak*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2004.
- Yahya Kaçar, Gülçin. *Ud Metodu + CD*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.
- Yalçinkaya, Begüm ve Eldemir, Abdurrahim Can. “Bireysel Çalgı Dersine İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi.” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, sy. 21, (2013): 29-36.
- Yalçinkaya, Begüm. “21. Yüzyılda Müzik Eğitiminde Çalgı Öğrencilerinin Temel Psiko-Motor Alan Davranışları Üzerinde Alexander Tekniğinin Etkisi.” içinde *Uluslararası Avrupa’da ve Türk Cumhuriyetleri’nde Müzik Kültürü ve Eğitimi Kongresi (13 - 16 Kasım 2002) Bildirileri*, 253–258. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2002.